

КОНОТАЦИЯ, СМИСЪЛ, ПРЕВОД

Надежда Сталянова — Владислав Миланов (София)

Резюме:

Изследването разглежда проблемите на преподаването на български език на една специфична група напреднали, а именно – преводачите от български в европейските институции – Европейския парламент и Европейската комисия. Статията засяга практически проблеми за избора на учебен материал и начина му на поднасяне на профилирани специалисти – професионални преводачи.

Ключови думи: превод, преподаване, конотация, официален език

Connotation, Meaning, Translation

Abstract:

The paper deals with the problem of teaching Bulgarian to advanced students. It shows the gaps in teaching colloquial semantic fields and connotation. It represents the specifics in teaching Bulgarian to translators in European Parliament and European Commission.

Key words: translation, teaching Bulgarian, translator, connotation, formal language

В последните години ролята на преводачите несъмнено разширява своето влияние. Нещо повече, преводачът не просто превежда от един език на друг, но чрез уменията си изгражда светове на културна близост, осигурява контекст, чрез който преведеното въвежда в реалностите на другия. Динамиката на езиковите процеси, съчетана с балансираното поведение на превеждащия в процеса на превод създават нова усложнена ситуация, която често прелива границите между смисъл, конотация и послание.

Обектът на настоящото изследване са наблюдения върху няколко проблемни зони, които създават затруднения на преводачите от Европейската комисия. Няма съмнение, че това е специализирана група, която задължително познава на най-високо равнище граматиката на езика ни, но често изпитва затруднения, когато става дума за специфични реалности, нови метафори, сравнения, нома образност, натоварена с конотативни елементи, които само езиковият носител може да долови като семантика и конотация. Нещо повече – преводачите ни в европейската общност са твърде разнолика група – има българи, но голяма част са представители на чужди нации, за

които българският език е трети, четвърти, а понякога и пети език. Позицията несъмнено дава отражение върху превода – като качество, динамика, изживяване, обвързване с културните реалии и прочее.

Едно от възможните обяснения на проблема се корени във факта, че живеят език и динамиката на езиковите процеси през последните години много агресивно наслагват нови системи от речеви структури, понякога гранични между разговорната практика и диалекта, друг път продиктувани от влиянието на интернет, музиката, филмовите продукции, езиковата мода и езика на публично говорещите хора. В последните години този език следва логиката на разговорността, за да намалява дистанцията между адресата и адресанта. Разговорните елементи не са само на морфо-синтактично равнище (виж например ме-проблемите, якането, бройна форма, съгласуване при учтивост), но и новата експерисвонст, постигана често чрез нетипично съчетаване на различни реалности, чрез нееднозначна образност, която често ни налага дълго да разясняваме на журналистите и обществеността какво е искал да каже политикът, защо не е разбран. Често ние самите като българи не семантизираме еднозначно посланията на политиците и ги превеждаме от български...на български. Какво остава тогава за преводачите ни? Познаването на новите реалии и наслагваната конотация върху някои думи трябва да бъдат част от езиковата подготовка на преводачите ни, защото тенденцията през последните години показва, че в различни сфери публичният език не само допуска тези конструкции, но и активно ги включва в разговора. и те навлизат дори и в речта на политиците най-високо равнище (пример е речта на министър-председателя на висока среща, където употреби съчетанието шменти и капели)

Второто възможно обяснение се корени във факта, че все още учебниците по български език като непознат/чужд не могат като че ли да преодолеят някои стереотипи и не представят гъвкавостта на езика ни. Може би е прекалено дръзко обобщението, че учебниците ни са много далече от разговорността, някак си съзнателно я пропускат, текстовете са сковани, реалиите не са българските реалии. Учебниците като че ли се страхуват да отразят динамиката на живия език, а това води до сериозни разминавания в очакванията и нагласите на студентите ни преводачи.

Нашите наблюдения показват, че чужденците, които изучават българската граматика, усвояват перфектно морфо-синтактичните особености, макар и трудно, осмислят темпоралната система и евиденциалността, но трудно преминават към свободния разговор/това ни даде основание в предишна разработка да обобщим, че за някои чужденци българският език е по-роден, отколкото за съвременни българи, които не познават ключови за езика ни понятия и норми. Този проблем е ясен и не се нуждае от допълнителни разяснения.

Кои са ключовите проблеми?

Нашите преводачи често споделят, че много трудно се превежда речта на мъжете политици. Интересно е да се разсъждава по този проблем, мъжкото и женското говорене са обект на други наши наблюдения. Трудността произлиза от все по-високата степен на абстрактност в речта на българските политици и от умението им с коректно оформени граматически изречения, да запълват пространство по различни теми. Преувеличена абстракция, сложен изказ, неясен смисъл-това са определенията за преведените текстове. Преводачите винаги търсят логиката на смисъла, а редица днешни публично говорещи личности са овладели клишето на казионалния език и използват убедително свръхабстрактни конструкции, лишени от всякакъв смисъл.

Трудни за превод и обяснение при преподаване на българския език като чужд са понятията като байганьовщина, редица прякори и прозвища на хора със съмнително име – Кравата, Пръча, Джанката, Любо пъпката и др. Докато при наименованията от първия тип нашите преводачи търсят подобни типажки (тоест тук сходството и близостта между национални герои, белязани със сходни характеристики могат да решат проблема) или образно се опитват чрез именно предложени описателни конструкции да обяснят понятието. Разбира се, част от ефекта се изгубва, поради невъзможността в детайли да се представи колоритността на явлението, неговият живот, който е част от самобитността на нацията и от по-широк интерпретативен контекст.

Трудно преводими са и определенията като цървули, мекерета, измеяри. Като се добави и системата от сравнения положението понякога изглежда отчайващо.

Решението днес е лесно. За българския език е направен сериозен електронен корпус бултрибанк, който позволява широко и достъпно търсене от разнообразен характер. Статистиките пък биха улеснили преподавателите в новите съчетания, които създават сложни проблеми на преподаващите и на превеждащите. И смисълът е в това ... да не се разпадне смисълът и да се представи образността и богатството на българския език.

В заключение ще приложим един кратък анализ на предизвикателствата, които среща преводачът в практиката си в Европейската комисия, както и ще направим коментар на някои езикови явления в прессъобщенията на ЕК (примерите са обработени от нашата студентка в магистърска програма „Конферентен превод” Екатерина Крумова).

Европейският съюз, в изпълнение на политиката си на многоезичие, популяризиране на дейността си и прозрачност, ежедневно публикува в медияцентъра на сайта си <http://europa.eu/> (т.нар. Press room) прессъобщения и други видове публикации. Тези от тях, които са общозначими за

Европейския съюз или пряко се отнасят до България, се превеждат на български език.

Алогизми, замяна на едни думи с други, близки по коренов състав, неподходяща употреба на синоними:

* *Комисията поиска да се задълбочи по теми от типа на управлението на интернет трафика, прозрачността...*¹

Комисията поиска да бъде направен задълбочен анализ на теми от типа...

* *Комисията за първи път е успяла да намали общото равнище на грешките при разходите на ЕС под 5 %.*²

... общия брой, общото количество

* *Консултацията не засвидетелства за широко разпространена потребност от допълнителни нормативни актове на ЕС, но съществуват очаквания, че в бъдеще може да се появи необходимост от допълнителни насоки.*³

В това изречение сме свидетели на неправилна рекция на глагола *засвидетелствам* поради смесването на значението му със *свидетелствам* за (който е смислово правилният в този случай, но пък несвършеният му вид е неадекватен за изразяване на идеята за завършеност). Освен това, в словосъчетанието *широко разпространена потребност* имаме неблагозвучно струпуване на ликвидната *p* в комбинация с беззвучни съгласни – *пр*, *стр*, *тр*:

Повторения:

Тези и други екологосъобразни технологии са източник с растящо значение на бъдещ икономически ръст и работни места

Недостатъци от брахилогичен тип:

* *[...] като при помощите за регионите на ЕС има значителен спад на грешките*⁴

...спад в броя, в количеството, в процента на грешките

* *Съществуват и рискове за неприкосновеността на личния живот, произлизащи от софтуера за пакетен анализ.*⁵

¹ Програма в областта на цифровите технологии: консултацията почти постигна консенсус относно важността от запазването на отворен интернет / 9 ноември 2010 г.

² Отчетите на ЕС са заверени; одиторите откриват по-малко грешки при плащанията / 9 ноември 2010 г.

³ В областта на цифровите технологии: консултацията почти постигна... / 9 ноември 2010 г.

⁴ Отчетите на ЕС са Програма заверени... / 9 ноември 2010 г.

⁵ Програма в областта на цифровите технологии: консултацията почти постигна... / 9 ноември 2010 г.

Тук изречението е буквален превод на следното: *There are also risks to privacy arising from 'packet-inspection' software.* На български език е необходим по-описателен подход:

Неправилна рекция, употреба или изпускане на предлози:

* *То предостави на Комисията много широк спектър гледища от всички заинтересовани страни.*⁶

То представи на Комисията широкия спектър от гледища на всички заинтересовани страни⁷.

В рамките на политиката за добросъседство Комисията предлага разширяването и задълбочаването на Договора за енергийна общност, така че да бъдат приобщени желаещите да участват на енергийния пазар на ЕС държави

Амфиболии (двусмислици):

* *В Правилника за длъжностните лица са определени ясни правила за годишно актуализиране на възнагражденията и пенсиите на служителите на ЕС от всички институции и агенции, които ги обвързват с изменението на покупателната способност на държавните служители в осем държави-членки, чийто общ БВП представлява 76 % от БВП на ЕС.*⁸

Тук се получава двусмислица, тъй като не е ясно местоимението *които* до какво се отнася – до правилата, до възнагражденията и пенсиите или до служителите на ЕС. Смисълът е следният:

В Правилника за длъжностните лица са определени ясни правила за годишно актуализиране на възнагражденията и пенсиите на служителите на ЕС от всички институции и агенции. Преизчисляването на тези плащания е обвързано с изменението на покупателната способност...

Плеоназми (излишества):

* *По време на предстоящата среща на лидерите на Г-20 в Сеул Европейският съюз ще настоява за това „главният форум за международно икономическо сътрудничество” да осигури координацията, от която световната икономика се нуждае за постигане на силен и балансиран растеж. За това ще са необходими общи действия за сътрудничество.*⁹

Първото за *това* тук е излишно:

Европейският съюз ще настоява „главният форум за международно икономическо сътрудничество” да осигури координацията...

⁶ Програма в областта на цифровите технологии: консултацията почти постигна... / 9 ноември 2010 г.

⁷ Тук си позволяваме и една тропова редакция на глагола, за да не се налага да даваме повторно същия пример на друго място.

⁸ Актуализиране на заплатите/пенсиите... / 10 ноември 2010 г.

⁹ Глобални действия за балансиран растеж: Барозу и Ван Ромпъой на срещата на Г-20 в Сеул на 11 и 12 ноември / 10 ноември 2010 г.

Изречения с навързани твърде много предложни изрази, при което смисълът трудно се разпознава и се създава чувство за неблагозвучие:

* *Днес Европейската комисия отправя първата покана за представяне на предложения за най-голямата в света програма за инвестиране в демонстрационни проекти за нисковъглеродни технологии и за получаване на енергия от възобновяеми източници.*¹⁰

Като извод от накратко представените разсъждения можем да посочим, че преподаването на български език за професионалисти има своите особености. То не може да се приравни с преподаването на напреднали по принцип (било то на студенти-филолози или на хора с интереси към българския език). Обучението на преводачите в европейските институции е насочено, от една страна, към усвояването на реалии (нещо, с което учебниците по български за чужденци все още не се справят съвсем успешно), комбинирано със запознаването с тежкия език на политиката и администрацията.

¹⁰ Изменението на климата... / 9 ноември 2010 г.